

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
İÇİNDEKİLER.....	9
KISALTMALAR.....	13
GİRİŞ	15

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL OLARAK İSLAM'DA İNSAN HAKLARI

I. İNSAN HAKLARI	19
A. İnsan Hakları Kavramı	19
B. İnsan Haklarının Tarihi Gelişimi	21
C. İnsan Haklarının Kaynakları	31
1. Uluslararası Kaynaklar.....	32
a) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.....	32
b) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri	34
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	37
3. Milli Kaynaklar	38
a) Osmanlı Dönemi.....	39
b) Cumhuriyet Dönemi.....	40
D. İnsan Haklarının Sınıflandırılması.....	43
1. Birinci Kuşak Haklar.....	43
2. İkinci Kuşak Haklar	44
3. Üçüncü Kuşak Haklar	45

II. İSLAM'DA İNSAN HAKLARI	46
A. İslam Hukuku'nun Kaynakları	46
1. Kitap.....	48
2. Sünnet	49
3. İcmâ	52
4. Kıyas.....	53
B. İslam'da İnsan Hakları	54
1. İslam'da Hak Kavramı	58
2. İslam'da Temel Haklar	61
a. Dinin Dokunulmazlığı Hakkı	63
b. Hayatın Dokunulmazlığı Hakkı	63
c. Aklın Korunması Hakkı	64
ç. Neslin ve Onurun Dokunulmazlığı Hakkı.....	65
d. Malın Dokunulmazlığı Hakkı.....	65
3. İslam'da Temel Hürriyetler	66
a. Kişisel Hürriyetler	66
b. İktisadi ve Sosyal Hürriyetler.....	68
c. Manevi Hürriyetler.....	71
ç. Siyasi Hürriyetler.....	74
3. Medine Vesikası.....	75
4. İslam Dünyasındaki İnsan Hakları Beyannameleri	83
a. İslam Konseyi'nin Evrensel İslami İnsan Hakları Beyannamesi.....	84
b. İslam Konferansı Teşkilatı'nın İslam'da İnsan Hakları Kahire Beyannamesi	85
c. Arap Birliği'nin Arap İnsan Hakları Beyannamesi.....	86

İKİNCİ BÖLÜM**VEDA HUTBESİNDE YER ALAN İNSAN HAKLARI**

I. VEDA HUTBESİ ÖNCESİ DURUM.....	89
II. VEDA HACCI	94
A. Genel Hatlarıyla Veda Haccı	94
B. Tahir'ul Mevlevi'nin Anlatımıyla Veda Haccı Değerlendirmesi.....	96
III. VEDA HUTBESİ'NİN İÇERİĞİ.....	98
A. Hacı Mehmed Zihni Efendi'nin Derlediği Veda Hutbesi Metni	102
B. Muhammed Hamidullah'ın Derlediği Veda Hutbesi Metni	104
C. Veda Hutbesi ile İlgili Rivayet Edilen Diğer Metin İçerikleri.....	108
IV. VEDA HUTBESİ'NDE İNSAN HAKLARI.....	111
A. Yaşama Hakkı.....	111
B. Eşitlik Hakkı.....	118
C. Malın Korunması ve Mülkiyet Hakkı	124
Ç. Kişisel Hak ve Hürriyetler.....	133
D. Özel Hayatın Gizliliği	140
E. Kadın Hakları.....	143
F. Suçun Kişiselliği.....	146
SONUÇ	149
KAYNAKÇA	155

KAYNAKÇA

- Acer, Yücel, Kaya, İbrahim, *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı*, Legal Yayıncılık, 2011.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali, *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.
- Ahmet Cevdet Paşa, *Hız. Muhammed (s.a.v.)'in Hayatı*, Erhan Yayınları, İstanbul.
- Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ*, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Akbaş, Muhsin, "Lingua Franca'dan Lingua Sacra'ya: İnsan Hakları Sistemi Küresel Sekülerizmin Amentüsü mü?", *İnsan Hakları ve Din (Sempozyum) Bildiriler*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yayınları, Çanakkale, 2010, s.267-278.
- Akgündüz, Ahmet, *İslâm'da İnsan Hakları Beyannamesi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1993.
- Akıllıoğlu, Tekin, *İnsan Hakları - I - Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri*, Ankara Üniversitesi SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.
- Akseki, Ahmet Hamdi, *İslam Dini*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara, 1969.
- Akşit, Mustafa Cevat, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1976.
- Aktan, Coşkun Can, *Değişim Çağında Devlet*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Aktan, Hamza, "Kazı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002, C. 25, s. 148-149.
- Aktaş, Cihan, *Veda Hutbesi*, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1985.
- Altuntaş, Mehmet, *Türk Anayasalarında İnsan Hakları*, Uzmanlık Tezi, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, Ankara, 2002.
- Apak, Adem, "İslam'da İnsanın Değeri ve Hakları Üzerine", (Erişim) <http://www.islamtarihi.info/2017/04/islamda-insann-degeri-ve-haklar-uzerine.html> 08.04.2019.

- Arab Charter on Human Rights 2004**, Çeviren: Mohammed Amin Al-Midani, Mathilde, Boston University International Law Journal, 2006, S. 24, s. 147-164.
- Arab Charter on Human Rights**, Fonden för Mänskliga Rättigheter, (Erişim) <http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/01/Arab-Charter-on-Human-Rights.pdf> 06.05.2019.
- Armağan, Servet, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Arslan, Abdurrahim, *İbn Seyyidinnas ve Uyunü'l-Eser*, Siyer Yayınları, 2019.
- Aslan, Nasi, "Kur'ân ve Sünnete Göre Sanık ve Mahkûm Yakınları", *Kur'ân ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 531-557.
- Aşur, Muhammed Tahir Bin, *İslam Hukuk Felsefesi Gaye Problemi / Mekasidu's-Şeri'ati'l-İslamiyye*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 1999.
- Atalay, Orhan, *Doğu-Batı Kaynaklarında Birlikte Yaşama*, İstanbul, 1999.
- Atar, Fahrettin, *Fıkıh Usûlü*, İstanbul, 1988.
- Aybay, Rona, *İnsan Hakları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2015.
- Bardakoğlu, Ali, "Delil", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1994, C. 9. s. 138-140.
- Baş, Haydar, *İnsan Hakları Açısından Veda Hutbesi ve Evrensel Beyanname*, İcmal Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Bayraktar, İbrahim, "İslâm'ın İnsana Tanıdığı Bazı Temel Haklar ve Veda Hutbesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1991, S. 9, s. 245-269.
- Berber, Yunus Emre, *Türkiye'de İnsan Hakları Söyleminin Toplumsal Karşılığı*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berki, Ali Himmet, Keskiöglü, Osman, *Hâtemü'l Enbiyâ Hazreti Muhammed ve Hayâtı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2012.
- Berki, Şâkir, *Bütün İnsanlara Gönderilen Peygamber Hazreti Muhammed*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1981.
- Bezzar, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdilhalik, *Müsned*.

- Bıçak, Vahit, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi", Editörler: Çalış, Şaban H., Akgün, Birol, Kutlu, Önder, *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2006, s. 281-308.
- Bill of Rights*, Bill of Rights Institute, (Erişim) <http://billofrightsinstitute.org/wp-content/uploads/2011/12/BillofRights.pdf> 10.05.2018.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-ı İslamiyye*, C. I.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'anı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*.
- Birleşmiş Milletler İnsan Haklarının Korunması ve Yaygınlaştırılması için Ulusal Kurumların Kurulması ve Güçlendirilmesi El Kitabı*, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi Yayını, 1995.
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri*, (Erişim) <http://www.un.org.tr/humanrights/tr/birlesmis-milletler-insan-haklari-belgeleri> 05.04.2018.
- Boynukalın, Ertuğrul, "Makāsıdü'ş-Şerîa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2003, C. 27, 423-427.
- Brohi, A.K., Hasan, Perviz, Han, Niyaz-ül Hak, Masumi, M.S.H., Said, M.A., Ahmed, Nefise, Sarraf, M. Yusuf, *İnsan Hakları (Müslümanca Bir Yaklaşım)*, Akabe Yayınları, İstanbul, 1978.
- Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, C. 2, Akçağ Yayınları, Ankara, 1988.
- Canlı, Mustafa, "Riyazü's-Salihin ve Tercemesi" Adlı Esere Yazmış Olduğu Mukaddime Bağlamında Ahmed Hamdi Akseki'nin Hadis ve Sünnete Bakışı", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 34, s. 126-143.
- Civelek, Jale, "1789 Fransız Bildirisi ve 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi", *İstanbul Üniversitesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, C. 9, S. 1, 1989, s. 1-9.
- Charter of the United Nations*, (Erişim) <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/oktaraflioz/bm/bm_01.pdf 07.04.2017.
- Coşkun, Vahap, *İnsan Hakları: Liberal Açından Bir Tahlil*, Liberte Yayınları, Ankara, 2006.
- Çağırın, Mehmet Emin, *Uluslararası Alanda İnsan Hakları*, Barış Kitap, Ankara, 2011.
- Çağrıncı, Mustafa, "Gıybet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996, C. 14, s. 63-64.

- Çağrı, Mustafa, "Hak", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, C. 15, s. 137-139.
- Çalık, Etem, "İnsan Hakları Meselesinin Gelişimi ve Siyasî ve Sosyal Faktörlerle İlişkisi", *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 16, 2017, s.41-67.
- Çalık, Tacettin, "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 24, S. 1, 2016, s. 69-120.
- Çubukçu, İbrahim Ağâh, "Din ve İnsan Hakları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 26, s. 119-130.
- Çüçen, A. Kadir, "Batı Aydınlanmasının Düşünsel Kökenleri ve Eleştirisi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, 2006, s. 25-34.
- Dam, Hasan, Karataş, Meryem, "Değerler Eğitimi Açısından Veda Hutbesinde İnsan Onuru", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Denizli, 2014, Y. 1, S. 2, s. 48-75.
- Declaration Islamique Universelle des Droits de l'Homme*, Arab Law Quarterly, S. 1. 16, C. 4, 2001, s. 374-387.
- Deniz, Gürbüz, "Kur'an'a Göre İnsan Sorumluluğu", *VIII. Kur'an Sempozyumu*, Fecr Yayınları, Ankara, 2006.
- Doi, Abdur Rahman I., *Non-Muslims Under Shari'ah (Islamic Law)*, Kazi Publications, Lahore, 1981.
- Dost, Süleyman, "Uluslararası Bir İnsan Hakları Belgesi Olarak Arap İnsan Hakları Sözleşmesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2018, Y. 9, S. 35, s. 81-110.
- Ebu Zehre, Muhammed, *Kur'an Nizami*, Kazdal Yayınları, Ankara, 1969.
- El-Beyhaki, Muhammed b. Hüseyin, *Sünen-i Beyhaki*.
- El-Buhârî, Muhammed, *Sahihi Buhârî*.
- El-Câhız, Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el- Kinânî, *el-Beyân ve't-Tebyîn*, Beyrut, 1968.
- El-Cevziyye, İbn Kayyim, *Zâdu'l-Meâd*, C. 3, İklim Yayınları, İstanbul.
- El-Askalânî, İbn Hacer, *Feth'ul Bârî*, Polen Yayınları, İstanbul, 2006.
- El-Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ahmed, *el-Mustasfâ*, C. 1, Beyrut, 1994.

- El-Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ahmed, *İhyâu Ulum ud-Din*, C. 1, İstikamet Matbaası, Mısır.
- El-Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ahmed, *İhyâu Ulum'id-din*, C. 2, İstanbul, 1974.
- El-Haysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, C. 3.
- El-Havâri, Kâsım bin Sellâm, (Ebu Ubeyd), *Kitabü'l-Emval İlk Dönem Ekonomi Yönetimi*, Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- El-Hudari, Muhammed, *İslâm Hukuku Tarihi*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1987.
- El-Kardavi, Yusuf, *el-Medhal li Dirâseti's-Sünneti'n-Nebeviyye*.
- El-Kardavî, Yusuf, *Öncelikler Fıkhı*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- El-Mübarek, Muhammed, *İslam Nizamı Devlet ve Hükümet*, Nida Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- El-Kurtubi, Muhammed bin Ahmed, *el-Câmiu' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, C. 17.
- El-Kuşeyrî, Ebu'l-Hüseyn b. Haccâc, *Müslim Sahîh*, C. 2, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- El-Yâ'kûbî, Ahmed b. Ebu Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb İbn Vâdih, *Tarih'ul Yâ'kûbî*, Beyrut.
- En-Nebhan, Muhammed Faruk, *İslâm Anayasa ve İdare Hukukunun Genel Esasları*, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1980.
- En-Nebhan, Muhammed Faruk, "İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler", Çeviren: Servet Armağan, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 1978, C. VII, S. 1-2, s. 275-288.
- En-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *Şerh ale'l-Müslim*, C. 8.
- En-Nisâbûrî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed Hâkîm, *el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn*.
- En-Nisâbûrî, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed Hâkîm, *el-İklil*.
- Erdem, Mehmet, " "Medine Vesikası"nın Maddelendirme Şekli ve Türkçe Çevirileri Üzerine Bazı Mülâhazalar", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Publication of Association Esprit, Société et Rencontre, Strasbourg, 2012, C. 5, S. 8, s. 525-542.
- Erdoğan, Mehmet, "Müzakere", *Kur'ân ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları*, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014.

- Erdoğan, Mustafa, *İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku*, Orion Kitabevi, Ankara, 2007.
- Eren, Abdurrahman, *Türkiye’de İnsan Haklarının Korunması, Uluslararası Koruma Mekanizmaları ve Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.
- Eroğlu, İzzet, *Devletin İnsan Haklarını Koruma Mekanizmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.
- Eskicioğlu, Osman, *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1996.
- Es-Sicistâni, Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*.
- Es-Suyuti, Celeleddin, *El’Camiü’s-Sağır*.
- Es-Süheylî, *er-Ravzü’l-Ünüf fî Şerhi’s-Sîreti’n-Nebeviyye li’bni Hişâm*, C. 4, Mısır.
- Eş-Şatibi, *el-Muvafekat*, C. 4, Mısır.
- Et-Tertûrî, Hüseyin Mutavî, “Fıkıh Usülcülerinin Sünnet’le İlgili Bazı Me-selelere Yaklaşımları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2006, S. 8, s. 303-340.
- Ez-Zehebi, Şemsüddin Abdullah Muhammed ibni Ahmed ibni Osman, *Tarih’ül İslam*, C.4, Cantaş Yayınları, İstanbul, 2002.
- Es-Sicistâni, Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud*.
- Fırat, Abdulilah, *Seyyidü’l Enbiya Ve’l Mürselin Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) Ve Ehl-i Beyt’i*, Ankara, 2013.
- Fırat, Muhammed Sabır, “Hukuk Devleti Açısından İnternette İnsan Hak-ları ve Kişilik Haklarına Saldırı Sorunu”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 2, 2015, s. 101-116.
- Gemalmaz, H. Burak, *Mülkiyet Hakkı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi - 6, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ankara, 2018.
- Gemalmaz, Mehmet Semih, *Devlet, Birey ve Özgürlük*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Gökburun, İbrahim, *Türkiye’de İnsan Hakları Düşüncesinin Tarihsel Geli-şimi ve İlköğretim Ders Kitaplarına Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Gökmenoğlu, Tekin Hüseyin, *İslam’da Şahsiyet Hakları*, Ankara, 1996.

- Gözler, Kemal, *Anayasa Hukukuna Giriş Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2010.
- Gülhane Hattı Hümayunu (Tanzimat Fermanı)*, TBMM internet sitesi, (Erişim) https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/yayinlar/yayin001/001_00_005.pdf, 05.06.2019; A. Şeref Gözübüyük, Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri: Senedi İttifak'tan Günümüze*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1985, s. 11-13.
- Gülmez, Mesut, "İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Ulaştığı Nokta", *Farklı Bakış Tarzlarıyla İnsan Hakları Uygulamaları*, Emniyet Genel Müdürlüğü APK Dairesi Başkanlığı, 2000, Ankara, s. 17-35.
- Habeas Corpus Act*, (Erişim) <http://www.legislation.gov.uk/aep/Cha2/31/2/contents> 10.05.2018.
- Hacak, Hasan, "Mülkiyet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006, C. 31, s. 543-548.
- Hadislerle İslam*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2013, C. IV.
- Hamidullah, Muhammed, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye (Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Anayasa Hukuku*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2012.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2008.
- Hatemi, Hüseyin, "İslâm'da İnsan Hakkı ve Adâlet Kavramları", *Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları (Kutlu Doğum Haftası: 1993-1994)*, T.D.V.Y., Ankara, 1996, s. 1-11.
- Havva, Said, *Hadislerle Hz. Peygamber'in Hayatı (El Esas Fi's Sünne)*, C. 3, Hikmet Neşriyat, İstanbul.
- Hökelekli, Hayati, "İrz", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1999, C. 19, s. 133-134.
- Hümejd, Abd b., *el-Müntehab min Müsned-i Abd b. Hümejd*, C. 1, Kahire, 1988.
- Islahat Fermanı*, TBMM internet sitesi, (Erişim) https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/yayinlar/yayin001/001_00_005.pdf, 05.06.2019; A. Şeref Gözübüyük, Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri: Senedi İttifak'tan Günümüze*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1985, s.14-18.
- İbni Teymiyye, *Sırât-i Müstâkîm*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2010.
- İbnü'l Esîr, *El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi (İslâm Tarihi)*, C. 2, Bahar Yayınları, İstanbul, 1991.

- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim, *Musannef*.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim, *Müsned*, Riyâd, 1998.
- İbn Hanbel, Ahmed, *el-Müsned*, C. 5, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- İbn Hanbel, Ahmed, *Müsned*, 1999.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye li İbni Hişam*, Beyrut, 1990.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik, *İslam Tarihi Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi (es-Sîretü'n Nebeviyye)*, C. 2, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2006.
- İbn Kesir, *Büyük İslam Tarihi; el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Çağrı Yayınları, 2017.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd Ebû Abdullah el-Kazvîni, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- İbn 'Useymîn, *Fıkıh Usûlüne Giriş*, Guraba Yayınları, İstanbul.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed, *et-Tabâkâtü'l-Kübrâ*, Beyrut.
- Ignatieff, Michael, *Human Rights as Politics and Idolatry*, Princeton University Press, New Jersey, 2001.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin, "Arap Birliği", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991, C. 3, s. 325.
- İmam Şafiî, *el-Umm*, C. 1, Buruc Yayınları, İstanbul, 2011.
- İnsan Hakları Bildirgesi (Kahire Bildirgesi)*, İslam İşbirliği Teşkilatı. (Erişim) https://www.tihk.gov.tr/upload/file_editor/2019/03/1551392957.pdf 06.05.2019.
- International Covenant on Civil and Political Rights*, United Nations, (Erişim) http://www.un.org.tr/humanrights/vm/1_International_Covenant_on_Civil_and_Political_Rights.pdf, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm/bm_05.pdf, 06.04.2017.
- International Covenant on Social, Economic, and Cultural Rights, United Nations*, (Erişim) <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf>, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf, 06.04.2017.
- "İnsan Hakları", *Ana Britannica*, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1994, C. 16, s. 368-370.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*, (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> 09.05.2019.

- İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme*, (Erişim) https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf 20.04.2019.
- “İslamda İnsan Hakları Beyanamesi”, *Diyanet Dergisi*, Ankara, 1992, C. 28.
- Kaboğlu, İbrahim, “İnsan Haklarının Gelişimci Özelliği ve Anayasa Yargısı”, *Anayasa Yargısı*, 1992, C. 9, s. 121-136.
- Kalabalık, Halil, *İnsan Hakları Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.
- Kandehlevi, Muhammed Yusuf, *Hayatü's-Sahâbe*, C. 1, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kanun-u Esasi*, Memaliki Devleti Osmanîye, İstanbul, 1876, (Erişim) <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mevzuat/anayasalar/kanunuesasi.html> 01.04.2018.
- Kanun-i Esasi*, TBMM internet sitesi, (Erişim) https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/yayinlar/yayin001/001_00_006.pdf 05.06.2019; A. Şeref Gözübüyük, Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri: Senedi İttifak'tan Günümüze*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1985, s. 31-44.
- Kapani, Münci, “Cumhuriyet Döneminde İnsan Hakları” 1973, s. 9-17, (Erişim) <http://kutuphane.dogus.edu.tr/makale/13011308/1974/cilt31/sayi1-4/M0002089.pdf> 29.03.2015.
- Kapani, Münci, *Kamu Hürriyetleri*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993.
- Karagöz, İsmail, Keskin, Mehmet, Altuntaş, Halil, *Hac İlmihali*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- Karaman, Hayreddin, *Anahatlarıyla İslâm Hukuku*, İstanbul, 1984.
- Karaman, Hayreddin, Çağrı, Mustafa, Dönmez, İbrahim Kâfi, Gümüş, Sadrettin, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, C. 5, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Karaman, Hayrettin, *Laik Düzendeki Dini Yaşamak 2*, İz Yayıncılık, 2001.
- Karatepe, Şükrü, “İnsan Haklarının İlahi Temelleri”, *Doğuda ve Batıda İnsan Hakları (Kutlu Doğum Haftası: 1993-1994)*, TDV Yayınları, Ankara, 1996, s. 109-115.
- Kara, Uğur, Şen, İlker Gökhan, Nalbant, Atilla, Karakaş, Ayşe Işıl, *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2014.
- Konan, Belkıs, “İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Açısından Osmanlı Devletine Bakış” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 4, s. 253-288.

Kur'an-ı Kerim.

Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali, Hazırlayanlar: Özek, Ali, Karaman, Hayreddin, Turgut, Ali, Çağrı, Mustafa, Dönmez, İbrahim Kafi, Gümüş, Sadreddin, Hâdimü'l-harameyni'ş-şerîfeyn Kral Fehd Mushaf-ı Şerif Basım Kurumu, Medine-i Münevvere, 1992.

Lings, Martin, (Siraceddin, Ebubekir), ***Hz. Muhammed'in Hayatı***, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006.

Magna Carta, Çeviren: Ersan İlal, ***İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası***, C. 34, S. 1-4, 1968.

Malik, ***Muvatta***.

Malik, Fazlur Rahman, ***Ana Konularıyla Kur'an***, Fon Matbaası, Ankara, 1987.

Mehmed Zihni Efendi, ***el-Hakaik mimma fi'l-Camii's-Sagir ve'l-Meşarik min Hadisi Hayral Halaik***, 25 No'lu Matbaa, İstanbul, 1893. (Erişim) Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Merkez Kütüphane, Ankara, 297.392 ZİH 1893 Yer No.

Mevdûdi, Ebu'l Â'lâ, ***İslam'da İnsan Hakları***, Düşün Yayıncılık, İstanbul.

Mevlevi, Tahir, "Hac Veda Hutbesi", ***Mahfil Dergisi***, İstanbul, 1924, C. 5, S. 50, s. 17-20.

Musulini, Janko, ***Hürriyet Bildirgeleri - Magna Charta'dan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne***, Belge Yayınları, İstanbul, 1983.

Müslim, Ebu'l-Hüseyib b. Haccâc el-Kuşeyrî, ***Sahih***, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, ***Sünen-i Kübrâ***.

Orhan, Fidan, ***İlk Dönem Hadis ve İslam Tarihi Kaynaklarında Veda Hutbeleriyle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi***, Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2018.

Özek, Ali, "Kur'ân'da Kadın ve Kadın Hakları", ***Kur'ân ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları***, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 125-172.

Özel, Ahmet, "Kuran ve Sünnette Esir Hakları", ***Kur'ân ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları***, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 407-425.

Özkan, Mustafa, "Medine Vesikası", ***TDV İslâm Ansiklopedisi***, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2016, C. Ek-2. s. 212-215.

Paçacı, Mehmet, Görmez, Mehmet, Çalışkan, İbrahim, ***İslam Dininin Temel Kaynakları - Kitap (Kur'an) - Sünnet (Hadis), İctihad (Uygulama Örnekleri)***, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 1999.

- Saraç, Nalan, *İnsan Hakları ve Kültürel Görelilik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Schwarz, Andreas B., *Roma Hukuku Dersleri*, Çeviren: Türkan Rado, Doğan Kardeş Basımevi, İstanbul, 1965.
- Saifuddin, Fedamohammad, *Fıkıh Usûlüe Göre Sünnette Emir ve Nehyin Delâleti*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2017.
- Sambur, Bilal, "Medine Vesikasının Özgürlük ve Çoğulculuk Açısından Tahlili", *Liberal Düşünce*, 2014, Y. 19, S. 76, s. 179-186.
- Sancaklı, Saffet, "Hz. Peygamber ve İnsan Hakları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2003, C. 3, S. 2, s. 23-51.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *Kitabü'l-Mebcut*, C. 10, Daru'l Ma'rifet Matbaası, Beyrut.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *Usûlü's-Serahsî*, C. 2, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984.
- Soysal, Mümtaz, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1987.
- Sunar, Cavit, "İslam Dininin Gayesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 23, 1979, s. 59-95.
- Şâban, Zekiyüddin, *İslâm Hukuk İlminin Esasları (Usûlü'l Fıkıh)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018.
- Şahin, Adil, "Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Ekonomik Sosyal ve Kültürel Hakların Niteliği Bağlamında Sağlık Hakkının Kapsamı Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2010, s. 711-766.
- Şentürk, Recep, "Doğu ve Batı Medeniyetlerinde İnsan Hakları", *Kur'ân ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları*, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014.
- Şentürk, Recep, "Farklı Dünya Medeniyetlerinde İnsan Hakları: İnsan Hakları Bildirgelerine Dayalı Karşılaştırmalı Bir İnceleme" *Kur'ân ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 21-52.
- Şentürk, Recep, *İnsan Hakları ve İslâm*, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2007.
- Şirvani, Harun Han, *İslam'da Siyasi Düşünce ve İdare*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1965.

- Taberânî, Ebu'l-K'âsım Süleyman b. Ahmed, *el-Mû'cemu'l-Kebîr*, Musul, 1983.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed bin Cerir, *Tarih-i Taberî*, C. 3, Sağlam Yayınları, İstanbul.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Tarîhu'l-Ümem ve'l-Mulûk*, Beyrut, 1987.
- Tanilli, Server, *Devlet ve Demokrasi*, 3. Basım, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996.
- Tanör, Bülent, *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, Genişletilmiş 3. Basım, BDS Yayınları, İstanbul, 1994.
- Tepe, Harun, "İnsan Hakları: Kavram, Kapsam ve Ölçüt", Derleyen: Çağlar, Selda, *Disiplinlerarası Yaklaşımla İnsan Hakları*, Beta Yayınları, İstanbul, 2010.
- Terzi, Mahir, "İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması Üzerine Bir İnceleme: İnsan Hakları ve Amerika", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, C. 27, S. 2, 2017, s. 53-92.
- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu*, (Erişim) <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm> 05.05.2018.
- Tezcan, Durmuş, Erdem, Mustafa, Ruhan, Sancakdar, Oğuz, Önok, Rifat, Murat, *İnsan Hakları El Kitabı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Teziç, Erdoğan, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2002.
- The Petition of Right*, (Erişim) <http://www.legislation.gov.uk/aep/Cha1/3/1/contents> 10.05.2018.
- The unanimous Declaration of the thirteen united States of America*, (Erişim) <https://bcourses.berkeley.edu/courses/1461572/files/71224674/download?verifier=kXCQPPTeid75b5kzl5tA21ikVQECUgyBCBSfi4kT&wrap=1> 11.05.2018.
- The Virginia Declaration of Rights*, (Erişim) <https://www.archives.gov/founding-docs/virginia-declaration-of-rights> 11.05.2018.
- Tirmizî, Muhammed b. Îsâ Ebû Îsâ, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Toksarı, Ali, "Farklı Bir Açıdan İnsan Hakları", *Diyanet İlmi Dergi*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011, C. 47, S. 2, s. 73-90.
- Topaloğlu, Bekir, "Hak", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1997, C. 15.
- Topaloğlu, Nuri, "İnsan Hakları ve İslam", *Diyanet Dergisi*, Ankara, 1990, C. 26, S. 1, s. 3-12.

- Topçu, Nureddin, *İslam ve İnsan*, İstanbul, 1969.
- Türe, Fatih, "İnsan Haklarının Normatif Kökeni", **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 32, 2014, s. 149-161.
- Universal Declaration of Human Rights*, United Nations, (Erişim) <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf, 06.04.2017.
- Udeh, Abdülkadir, *Mukayeseli İslam Hukuku ve Beşerî Hukuk*, C. 1, Rehber Yayınları, Ankara, 1990,
- Uygun, Oktay, "İnsan Hakları Kuramı", Editör: Korkut Tankuter, *İnsan Hakları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Ünal, Şeref, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi: İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2001.
- Ünal, Şeref, "İnsan Haklarının Tarihi, Felsefi ve Hukuki Temelleri", *Ankara Barosu Dergisi*, S. 1, 1994, s. 41-74.
- Ünal, Vehbi, *Peygamberimizin Veda Hutbesi*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2006.
- Üskül Engin, Zeynep Özlem, "Birey Kavramının Gelişimi ve İnsan Hakları", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 72, S. 1, 2014, s. 201-218.
- Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Amr, *Kitâbü'l-Meğâzî*, Beyrut.
- Wellhausen, Julius, *Skizzen und Vorarbeiten*, Verlag Von Georg Reimer, Berlin, 1899. (Erişim) <https://archive.org/details/skizzenundvorar01unkngoog/page/11.06.2019>.
- Yaman, Ahmet, "İslam'ın Temel Kaynakları ve Tarihî Tecrübe Işığında Gayri Müslimlerle Birlikte Yaşamının Hukukî Çerçevesi", *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Hukuku" Sempozyumu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2016.
- Yaran, Rahmi, "İnsan Hakkı Olarak Mülkiyet Hakkı", *Kur'an ve Sünnete Göre Temel İnsan Hakları*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 431-443.
- Yayla, Mustafa, *İslâm Hukukunda İnsan Hakları ve Eşitlik*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2011.
- Yılmaz, Mehmet Nuri, "Hz. Peygamber ırkçılığı telin ediyor", *Hürriyet*, İstanbul, 31.08.2007. (Erişim) <http://www.hurriyet.com.tr/hz-peygamber-irkciligi-telin-ediyor-7190681> 10.05.2019.

- Ziyâü'l-Hak, Muhammed, "İslami Bir Düzenin Kurulması", *Değişim Sürecinde İslam*, Derleyen: J. Donohue-J. Esposito, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991.
- Zuhayli, Vehbe, "Eman", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995, s. 79-81.
- Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, C.5, Feza Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, C. 5, Risale Yayınları, İstanbul, 2012.
- Zuhayli, Vehbe, *Üsame b. Zeyd*, Şam, 1990.